

- 1) володіння студентами практичними вміннями та навичками для самостійної навчальної діяльності;
- 2) формування у студентів потреби й інтересу до самостійної роботи;
- 3) розробка творчих завдань для самостійної роботи студентів над темами курсу і керівництво нею з боку викладача;
- 4) створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи студентів;
- 5) грамотне керівництво самостійною роботою студентів і надання вчасної допомоги для усунення недоліків;
- 6) створення атмосфери успіху та творчого пошуку.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Актуальність проблеми передбачає продовження дослідження, адже самостійна робота – є формою організації навчальної діяльності студентів, вона виступає засобом розвитку творчих здібностей та професійного зросту майбутніх фахівців галузі дизайну.

Список використаних джерел

1. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-V рівнів акредитації. – К., 2003.
2. Акманова С. В. Развитие навыков самообучения у студентов университета: Дис. кан. пед. наук / С. В. Акманова. – Магнитогорск, 2004. – 200 с.
3. Антоноук М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи / М. С. Антоноук // Сучасні педагогічні технології у вищій школі: [наук.-метод. зб]. – К., 1995. – С. 111-113.
5. Козаков В. А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение: [учебное пособие] / В. А. Козаков. – К.: Вища школа, 1990. – 112 с.
6. Педагогика высшей школы: [учеб.-метод. пособие]. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1985. – 190 с.

Ракітянська Л.М., Пономаренко Т.В., Журазель О.В.
Криворізький державний педагогічний університет

МУЗИКОТЕРАПІЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

Анотація. У статті розкривається сутність феномену музикотерапії. Розглядаються шляхи її використання як педагогічної технології.

Ключові слова: музикотерапія, педагогічна технологія, урок музики

Аннотация. В статье раскрывается сущность феномена музыкотерапии. Рассматриваются пути её использования как педагогической технологии.

Ключевые слова: музыкотерапия, педагогическая технология, урок музыки.

Annotation. The article is devoted to the questions contents of fenomen musical therapy of modern pedagogical technologies.

Key words: musical therapy, modern pedagogical technologies.

Постановка проблеми. Генеральною стратегією освіти ХХІ ст. визнано духовне здоров'я підростаючого покоління. Універсальною духовною системою, що здатна реалізувати зазначену стратегію вважається музичне мистецтво.

Основою сучасних інноваційних змін в освіті є поява і впровадження в навчально-виховний процес педагогічних технологій як організаційно — методичних інструментаріїв педагогічного процесу, серед яких музикотерапевтичні технології посідають особливе місце [2; 4].

Аналіз досліджень та публікацій. Музична терапія визначається як психотерапевтичний метод дослідження музики для лікування хворих з психічними розладами. Вважається, що музика не може замінити інших засобів лікування, але її розумне використання здібне прискорити лікування [6]. Ще з давніх часів в Древній Греції, Єгипті, Китаї та Індії музику застосовували як лікувальний засіб і розглядали її вид діяльності одночасно близький до науки ремесла та релігійного культу. Античні філософи надавали особливого значення темпу, ритму та інструментам, які використовувались задля виступів, бо помічали, що вони впливають на настрій людини, перебудовують її емоційний стан. Ще у Парфянському царстві у III столітті до нашої ери за допомогою спеціально підібраних мелодій лікували від туги, нервових розладів та серцевого болю.

У старому завіті описувалося, як майбутній цар Ізраїлю Давид неодноразово зцілював звуками гуслів від злого духу царя Саула:

«И когда дух от Бога бывал на Сауле, то Давид, взяв гусли, играл, — и отраднее и лучше становилось Саулу, и дух злой отступал от него» [8].

Авіценна у своїй «Книзі зцілення» цілий розділ присвятив взаємозв'язку між музикою та пульсом людини [8].

У своєму трактаті «Узагальнення про дію музики» І.Тінкторіс виклав думки щодо впливу музики на людину, в яких систематизував висловлювання згідно цього предмету практично всіх музичних авторитетів минулого, як античних, так і середньовічних [8]. Пошуком відповіді на питання про те, яким чином відбувається цей вплив, займався давньогрецький лікар Герофілос, який підтримував думки про те, що людина — частка космічного ритму цілого, а це означає, що вона і сама має в собі певні ритми. Так народилася уява про музику в людському пульсі. Пізніше вона була сприйнята середньовічною теорією музики, а також медициною. Це трапилось після перекладу з арабської у XII ст. «Книги зцілення» Авіценни. Через двісті років до цієї теми звернувся Р.Бекон. З цих пір кожен майбутній лікар під час свого навчання повинен був пройти курс теорії музики. Лікарі вивчали вплив різних ритмів, мелодій та гармоній на емоційний стан людини. Встановлювались різноманітні залежності між темпераментом пацієнта та паданням переваги ним тому чи іншому характеру музики [8]. У XII ст. музика перестала бути науково обґрунтованою дисципліною в медичних університетах. Так музикотерапія перемістилася з часом в нову науку — психологію. У 1619 р. датчанин Олаус Борріхіус вказував на те, що музика була винайдена не для того, «... щоб виганяти хвороби, а більш за все для того, щоб впливати на душевний стан людини». Але ця гіпотеза чекала своїх винахідників цілих два сторіччя та у 1807 р. у Вені вийшла книга до-

ктора Ліхтенталя під назвою «Лікар – музикант або твір про вплив музики на тіло та її використання при певних хворобах», в якій точно описується, як музичні інструменти впливають на психіку та внутрішні органи людини. Уперше на початку XIX ст. французький лікар – психіатр Жан Етьєн Домінік Ескіроль став вводити музикотерапію в психіатричні заклади.

З кінця XIX ст. з'явилися перші дослідження оздоровчої дії музики на організм людини. Наприклад, Джеймс Корнінг досліджував музикотерапевтичний вплив на психічно хворих людей музики Вагнера. Ж.Санд у листі до композитора Мейєрбера пише: «Музика мене лікує від депресії краще, ніж лікар» [8].

У XX ст. з'являються наукові дослідження фізіологічних реакцій людського організму, що проявляються під час процесу сприймання музичних творів. Розкривається терапевтична роль музики на всіх рівнях буття людини – від матеріально-клітинного до ідеально-мисленнєвого.

З середини XX ст. музикотерапія отримала широке розповсюдження в країнах світу і розвивається як окрема індустрія. Серед широко відомих теоретичних шкіл, які досліджують процеси музикотерапевтичного впливу на людину, слід виділити Дж.Елвіна (Великобританія), П.Нордоффа та К.Роббіна (США), Є.Лэкоурта (Франція), Швабе (Германія), Джулії Кремаскі Тровесі (Італія).

Створюються музикотерапевтичні Центри та Спілки, наприклад «Nordisk Forbund for Pedagogik Musiktherapie», куди ввійшли південно-європейські країни – Норвегія, Данія, Швеція, Фінляндія та Ісландія. British Society for Musik Therapy, яка видає журнал з музикотерапії з 1958 року, Deutscher Ausschuss für Musik therapie, Institut Musicotherapeutique у Парижі та багато інших.

Серед російських вчених дослідженнями в галузі музикотерапії займалися: С.В.Авдєєв, В.М.Бехтерев, І.М.Догель, Н.Н.Захаров, Г.С.Казаринова, М.Р.Могендович, В.П.Морозов, А.І.Попов, В.Б.Полякова, І.Р.Тарханов, В.М.Шушарджан та ін.

Проте, як зауважує Г.Побережна: «В Україні, хоч вона перебуває в епіцентрі екологічного лиха, музична терапія як дисципліна офіційно не визнана, не існує й системи підготовки професійних кадрів у цій галузі, хоч потреба в ній очевидна. Більшість музикантів, психологів, педагогів, лікарів у різних регіонах намагаються її практикувати» [8]. Сьогодні в Україні вчені та медики все більше звертаються до музикотерапії як до лікувального методу. Він застосовується в Інституті нетрадиційної медицини, Інституті геронтології О.Богомольця. У Національній музичній академії України та Національному педагогічному університеті ім. М.Драгоманова до навчального плану введено курс музикотерапії.

Згідно науково-обґрунтованої теорії психофізіологічних механізмів дії музики на життєдіяльність людини, розробленої в суміжних сферах

знання, функціональний ефект музикотерапевтичної дії складається з наступних основних факторів:

- здатності музики викликати у слухачів необхідні емоційні стани, думки, уявлення, психологічні установки та дії;
- рефлекторної зміни функціональних виправлень організму згідно викликаного емоційного стану;
- музичного стимулювання та регуляції рухомої діяльності та різноманітних ритмічних процесів в організмі.

Результати дослідження. Аналіз літератури з обраної проблеми дозволив виділити педагогічні умови, які в сукупності забезпечують впровадження музикотерапевтичних технологій на уроках музики. До них ми віднесли:

- 1) обізнаність вчителя з музикотерапевтичних технологій та інноваційна спрямованість його педагогічної діяльності;
- 2) «музикотерапевтичний» підхід вчителя до виховного процесу, визначення його мети;
- 3) надання переваги на уроках музики активним формам музикотерапії в порівнянні з пасивними.

Експериментальним шляхом було перевірено ефективність визначених педагогічних умов. В експерименті була використана методика «Градусник», розроблена російським дослідником Т.А.Баришевою [1].

Мета використання: оперативна оцінка функціонального стану учнів (самопочуття, активності і настрою).

Функціональний стан	1	2	3	4	5
С (самопочуття)					
А (активність)					
Н (настрій)					

Значення цифр: 1 – дуже погане, 2 – погане, 3 – задовільне, 4 – добре, 5 – дуже добре.

Інструкція: оцініть своє самопочуття і поставте цифру у відповідній колонці.

Аналогічно оцініть ступінь активності (А) і настрою (Н).

Оцінка результатів: інтегрований коефіцієнт розраховується за формулами:

$$1) X_{(1-5)} = ((C+A+N) \times \text{оцінку}(1-5));$$

$$2) \text{САН} = ((X_1+X_2+X_3+X_4+X_5):24):3.$$

X1, X2 і т. д. самооцінки учнів; САН – інтегрований коефіцієнт.

Було проведено тестування серед учнів двох шостих класів (6 – А; 6 – Б) з оперативної оцінки їх самопочуття, активності і настрою до прослуховування музики. Отримані дані наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Результати тестування за методикою «Градусник»

6 – А клас (експериментальний)						6 – Б клас (контрольний)					
Функціональний стан в балах	1	2	3	4	5	Функціональний стан в балах	1	2	3	4	5
С(самопочуття)	0	6	5	6	7	С(самопочуття)	3	3	2	9	7
А (активність)	0	0	7	7	10	А (активність)	0	2	3	10	9
Н (настрій)	0	5	5	7	7	Н (настрій)	2	2	4	5	11
САН	3,79					САН	3,84				

Як видно з таблиці 1 інтегрований коефіцієнт 6 – А класу складає 3,79; інтегрований коефіцієнт 6 – Б класу – 3,84.

Експериментальна програма полягала у впровадженні на уроках музики у 6 – А класі музичних творів, що входили до музикотерапевтичного блоку. За певною темою уроку визначався його зміст, види музичної діяльності, репертуар, який носив музикотерапевтичне спрямування.

У ході перевірки функціонального стану учнів після впровадження експериментальної програми була застосована методика «Градусник» (табл.2).

Таблиця 2

Результати тестування учнів 6 – А класу за методикою «Градусник» (у ході контрольного заміру)

6 – А клас (експериментальний)						6 – Б клас (контрольний)					
Функціональний стан в балах	1	2	3	4	5	Функціональний стан в балах	1	2	3	4	5
С(самопочуття)	0	0	3	8	13	С(самопочуття)	2	2	4	11	5
А (активність)	0	0	2	10	12	А (активність)	2	2	5	8	7
Н (настрій)	0	0	2	9	13	Н (настрій)	1	3	4	9	7
САН	4,43					САН	3,68				

Порівнюючи інтегровані коефіцієнти стану учнів шостих класів в ході експериментальної роботи, було отримано дані, які наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика коефіцієнту функціонального стану в експериментальному та контрольному класах

Коефіцієнт функціонального стану	6 – А клас експериментальний		6 – Б клас контрольний	
	до експерим.	після експер.	до експерим.	після експер.
САН	3,79	4,43	3,84	3,68

Отже стан учнів контрольного класу можна характеризувати в межах (задовільний-добрий), а учнів експериментального класу – (добрий і дуже добрий).

В експериментальній роботі перевірялась залежність успішності учнів на уроках музики від стану їх самопочуття, активності і настрою. Завпровадженні на уроках музики в експериментальному класі музичнотерапевтичні технології позитивно вплинули на самопочуття і настрої учнів, що в результаті і забезпечило підвищення рівня сприймання музики.

Висновки. Таким чином, огляд спеціальної літератури свідчить, що поряд з медичним сьогодні виділяється педагогічний напрямок використання музикотерапії, що надає їй статусу сучасної педагогічної технології. Експериментальне дослідження процесу впровадження на уроках музики в середніх класах музичнотерапевтичних технологій підтвердило ефективність визначених педагогічних умов, серед яких:

- 1) обізнаність вчителя з музичнотерапевтичних технологій та інноваційна спрямованість його педагогічної діяльності;
- 2) «музичнотерапевтичний» підхід вчителя до виховного процесу, визначення його мети;
- 3) надання переваги на уроках музики активним формам музикотерапії в порівнянні з пасивними.

Перспективи дослідження полягають, на нашу думку, у дослідженні шляхів та впливу музичнотерапевтичних технологій на учнів різного шкільного віку як в навчальний, так і в позанавчальний час.

Список використаних джерел

1. Барішева Т. А. Методика вивчення функціонального стану учнів / Т. А. Барішева // *Музыка в школе*. – 2001. – №2. – С. 14 – 16.
2. Беспялько В. П. *Слагаемые педагогической технологии* / Владимир Павлович Беспялько. – М.: Педагогика, 1989. – 191 с.
3. Брусловский Л. С. Использование музыки при групповом аутотренинге в комплексном восстановительном лечении психических больных // *Труды Ленинградского НИИ психоневрологии*. – 1975. – Т. 76. – 344 с.
4. Гаврилюк О. *Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів* / О. Гаврилюк // *Рідна школа*. – 1998. – №6. – С. 68 – 71.
5. Захарова Н. Н. Функциональные изменения центральной нервной системы при восприятии музыки / Н. Н. Захарова, В. М. Авдеева // *Журн. высш. нерв. деят.* – 1982. – Т. 32. – С. 45 – 48.
6. Казаринова А. С. Музыка в системе психопрофилактики / Анна Семеновна Казаринова // *Труды Ленингр. НИИ психоневрологии*. – 1976. – Т. 78. – 324 с.
7. Могендович М. Р. К физиологическому анализу влияния музыки на человека / М. Р. Могендович, В. Б. Полякова // *Советские по проблемам высшей нервной деятельности. 21-е: Тезисы докладов*. – М., 1966. – С. 204 – 205.
8. *Музыкальная терапия и музыкальная психология: [Полный библиографический сборник отечественных и зарубежных работ]* – М.: МАИМ, 2007. – 52 с.
9. Полякова В. Б. О возможности применения музыки для стимуляции умственной работоспособности [Физиологические характеристики умственного и творческого труда] / В. Б. Полякова. – М., 1969. – С. 20.
10. Фудин Н. А. Музыка как средство улучшения функционального состояния студентов перед экзаменом: [Физиология человека] / Н. А. Фудин, О. П. Тараканов, С. Я. Классик. – М., 1996. – Т. 22. – № 2. – С. 25 – 27.
11. Шушарджан С. В. *Опыт применения вокалотерапии в клинике внутренних болезней*. – С.-Пб.: Медицинские технологии, 1995. – 115 с.
12. Шушарджан С. В. *Комплексное применение рефлексо- и музикотерапии* / С. В. Шушарджан, Л. М. Санченко // *Поволжская учредительная и 1-я Научно-практическая конференция по традиционной медицине: [Тезисы докладов]*. – Казань, 1993. – С. 123 – 130.
13. Шушарджан С. В. *Музикотерапия и резервы человеческого организма* / Сергей Ваганович Шушарджан. – М.: Антидор, 1998. – 363 с.